

NIKU Tema 30

Kulturarv og stedsidentitet

Prosjektsammendrag

Grete Swensen (red.)

Swensen, G. (red.). 2009. Kulturarv og stedsidentitet. Prosjektsammendrag. – NIKU Tema 30: 9.

Oslo, desember 2009

NIKU Tema 30
ISSN 1503-4909
ISBN 978-82-8101-076-5

Rettighetshaver © Copyright Stiftelsen Norsk institutt for kulturminneforskning, NIKU.
Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse.

Rapporten er ikke trykt, men er tilgjengelig som pdf-fil på www.niku.no

Kontaktadresse: NIKU, Storgata 2, 0155 Oslo
Postadresse: NIKU, P.O:Box 736 Sentrum, NO-0105 Oslo
Tlf: 23 35 50 00
Fax:23 35 50 01
Internett: www.niku.no

Tilgjengelighet:	Åpen
Prosjektnummer:	1562248
Oppdragsgiver:	Norges Forskningsråd
Faglig godkjenning hos NIKU:	Leidulf Mydland

Forord

I denne rapporten presenteres delresultater fra prosjektet ”Kulturarv og stedsutvikling”, som har vært gjennomført i perioden 2006–2009. Det er et flerfaglig samarbeidsprosjekt mellom forskere fra Norsk institutt for kulturminneforskning, NIKU, Norsk institutt for by - og regionforskning, NIBR og Institutt for landskapsplanlegging ved Universitetet for miljø- og biovitenskap. Prosjektledelsen har ligget hos NIKU.

Målgruppene for formidlingen av prosjektets resultater er planleggere i kommunene, den offentlige kulturminneforvaltningen på ulike nivåer samt andre fagfolk som er opptatt av å sette vern og videreutvikling av byer med basis i kulturarven inn en samfunnsmessig sammenheng.

Følgende rapporter vil foreligge fra hovedprosjektet:

- Kulturarv og stedsidentitet. Prosjektsammendrag. Av Grete Swensen. Utg. NIKU
- Kulturarv og stedsidentitet. Byers kulturmiljø i kryssilden mellom bevaring og utbygging. Av Grete Swensen, Kari Larsen, Petter Molaug og Johanne Sognæs. Utg. NIKU.
- Kulturarv og stedsidentitet. Kulturarv og stedsidentitet. Kulturarvens betydning for identitetsbygging, profilering og næringsutvikling. Av Ragnhild Skogheim og Guri-Mette Vestby. Utg. NIBR
- Kulturarv og stedsidentitet. Kulturarv som operativt begrep i byutviklingen. Av Elin Børrud. Utg. Universitet for miljø- og biovitenskap

De ulike samarbeidsinstitusjonenes rapporter kan både leses uavhengig av hverandre og som elementer i en større faglig diskusjon omkring byutvikling.

Prosjektet har mottatt støtte fra Norges forskningsråd gjennom programmet ”Demokrati, styring og regionalitet” (Demosreg).

Desember 2009
Grete Swensen
prosjektleder

Sammendrag fra fellesprosjektet ”Kulturarv og stedsidentitet”

I de seinere årene har vi opplevd at ord som kulturarv og stedsidentitet er blitt vanlige når byer profilerer seg i ulike media. Flere har fått øynene opp for at kultur kan utnyttes bevisst som drivkraft og som innfallsvinkel til byutvikling, og det slår inn som en tendens også i norsk planlegging og utvikling av byer og tettsteder. Hovedspørsmålet i prosjektet Kulturarv og stedsidentitet er følgende: Hvorvidt har kultur, og da mer spesifikt kulturarven, fått en sentral posisjon i byutviklingsprosesser som foregår i mellomstore norske byer, og hvilke konsekvenser kan dette eventuelt ha for planlegging på ulike nivå og for kulturminneforvaltningen? Det finnes etter hvert et stort materiale som dokumenterer kulturbasert planlegging og byutviklingsprosesser på et generelt nivå. Med basis i empiriske undersøkelser i de fire mellomstore norske byene fra Fredrikstad, Arendal, Ålesund og Narvik har prosjektet hatt som mål å få svar på hva slik kulturbasert planlegging innebærer konkret for disse byenes omdømmebygging, stedsutvikling og formidling og ivaretaking av den fysiske kulturarven.

Prosjektet, som har mottatt støtte fra Norges forskningsråd gjennom programmet ”Demokrati, styring og regionalitet (Demosreg), er et samarbeidsprosjekt mellom forskere ved Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) og Institutt for landskapsplanlegging ved Universitetet for miljø- og biovitenskap. Forskning omkring byer og tettsteder som er sammensatte kulturmiljøer med stor dynamikk, høyt endringspress og stor befolkning gir særlige faglige og metodiske utfordringer. Denne forskningen forutsetter ofte flerfaglig samarbeid, og i dette prosjektet har forskere med fagbakgrunn fra arkeologi, arkitektur, etnologi og sosiologi deltatt.

Hovedkonklusjonene som trekkes fra den sammenlignende studien av de fire byene, er følgende:

Kulturarv som ressurs i stedsutvikling.

Kultur anvendes i økende grad som et virkemiddel i by- og tettstedsutvikling, der kultur- og ”opplevelsesindustri” i mange tilfeller betraktes som midler til å motvirke stagnasjon og utflytting og gjøre stedene attraktive for nye beboere, næringsliv og tilreisende. Det gjelder for de fire undersøkte byene. I alle byene der kulturarv fungerer godt som ressurs i stedsutvikling har det blitt vektlagt en unik kobling mellom det historiske og det moderne, mellom det forgangne og det framtidsrettede. Kulturarv kan bli et egnet begrep i stedsutvikling fordi det har blitt tatt i bruk og alminneliggjort i fagterminologien og i politiske dokumenter både internasjonalt, nasjonalt og lokalt. Arv har en forventning om aktiv forvaltning som både åpner for ivaretagelse av felles verdier og aktiv re-programmering og re-vitalisering av bygningsmasse som har gått ut av bruk. I de tilfeller hvor kulturarven har mistet sin bruksverdi, men har en betydelig verdi som kunnskapsformidler og som en historisk identitet, vil økonomiske overveielser uunngåelig spille inn. Det er hvordan denne balansegangen forvaltes og utvikles som ofte vil være avgjørende for hvorvidt kulturarven blir ansett som en seirende part i byutviklingsprosesser.

Konflikter som oppstår i skjæringspunktet mellom gode intensjoner og rådende praksis.

Byundersøkelsene viser at egenskaper ved kulturarven som sted (lokalitet, form, funksjon) vil virke inn på den planfaglige behandlingen. Hvordan vi vektlegger den økonomiske ressursen versus den kulturhistoriske eller kvalitative, vil kunne ha avgjørende betydning for hvilke

planfaglige grep som iverksettes. Historiske elvebredder og sjøsider kan bli attraktive byrom når de fungerer som sosiale møtesteder med lokalkulturelle identitetssymboler – eller tomme kulisser når de ikke integreres med det øvrige sentrumsliv i byen. På samme måte kan sentrumsnære arealer som har huset hjørnesteinsbedrifter gi nye muligheter for næringsliv, handel, utdanning og kultur – men tidvis gir de for store muligheter for byer med begrenset vekst og det blir vanskelig å fylle dem med et innhold som er i tråd med intensjonene. Utfordringer som byer med ambisjoner om å tuft kulturindustri på industriens ruiner står overfor, er flere: For det første at det kan vise seg vanskelig å få gjenklang for argumenter om å ta vare på industribygninger som ikke er fredet og forfallet har gått sin gang. Uten en bred oppslutning hos politikere, private aktører og sivilsamfunnet, kan kulturambisjonene lett bli luftslott. Konteksten er dessuten ulik mellom byene, men en forutsetning for å bruke kulturarven (som eldre industribygninger/anlegg) er at det er en felles oppfatning blant sentrale aktører om utviklingsretning, hva man ønsker å oppnå og hvordan man skal få det til. På bakgrunn av den planpraksis som gjør seg gjeldende i de fire byene viser det seg at dagens bruk av planverktøyet setter visse begrensninger for å utøve en helhetlig, veloverveid og gjennomtenkt ivaretaking av den fysiske kulturarven. Det er eksempelvis for lite fokus på hva som skjer mellom enkeltbygninger med sentral historisk betydning. Hvis byggevirksomheten ikke forholder seg til noen strategiske føringer for hvordan man i framtida tenker seg at området og byrommet som helhet skal utvikle seg, kan den samlede effekten bli at enkeltbygningene med sentral historisk betydning kan bli stående i skyggen av nybygg og få redusert verdi. Det er heller ikke viet oppmerksomhet mot problemer som oppstår i sonene rundt områder som er underlagt vern. Dagens planleggingspraksis med å fremme private utbyggingsprosjekter kan forsterke en oppstyking av et kulturmiljø som ideelt sett burde betraktes i et helhetsperspektiv. Noen overordnede strategiske føringer ville ha kunnet forhindre både landskapsmessig og planmessig fragmentering som har blitt observert i enkelte av byene. Vi forklarer dette med at rommet for fortolkning av planverktøyet er svært stort. Det faktum at mange planforslag langt på vei har funnet sin form før de når offentligheten, tilsier at det i mange tilfeller kan bli vanskelig å arbeide for endringer når saken kommer til offentlig høring.

Bred mobilisering

Fornylse og forvaltning av kulturarv kan ikke bare ivaretas av fagfolk og politikere, men også i stor grad av sivilsamfunnets aktører og næringslivet. Å gi mer oppmerksomhet til disse aktørene som ”kulturminneforvaltere” synes derfor å være nødvendig for å skape oppslutning og utnytte ressursen som ligger i at flere har et eiendomsforhold til byens utvikling. Det å inkludere og mobilisere næringsliv, frivillige organisasjoner og befolkningen mer allment, samt forankre det politisk og administrativt på tvers av ulike sektorer kan bidra til en bredere medvirkning i bytransformasjonsprosessene.

Bygge videre på lokale særtrekk

Gode ideer og inspirasjon kan hentes både fra andre norske byer og fra utlandet, men det viktigste er å ta utgangspunkt i, og bygge videre på, egne særtrekk, kvaliteter og historie, slik det gjøres i de fire byene. Det bør legges mer vekt på de mulighetene som de eksisterende materielle strukturene har for enten å forsterke eller å skape en ny karakter i et område som er inne i en omformingsprosess. En utfordring ligger i å lete etter sammenhenger mellom områdene som inngår i en bystruktur. Det dreier seg om å forvalte en struktur, for en by verken kan og bør ikke forvaltes som enkeltelementer. En by har ikke en form som er fastsatt en gang for alltid, men må utvikles kontinuerlig. Da er diskusjoner omkring samspillet mellom gammelt og nytt nødvendige, der arkitektonisk kreativitet og nyvinning kombineres

med respekt for kulturhistoriske karaktertrekk i miljøet. Kulturminneforvaltningen kan være en selvsagt part som involverer seg for å igangsette slike prosesser.

Norske byer har hentet inspirasjon fra bytransformasjonsprosesser ute i Europa. Men europeiske byer som har valgt kultur og kulturarv som virkemiddel i transformasjonsprosesser har gjerne større befolkningsgrunnlag å spille på både når det gjelder lokalbefolkning og tilreisende enn de fleste norske byer og tettsteder har. Det betyr at man må tilpasse visjoner og ideer, samt investeringer, til et lokalt nivå.

Oversikt over vitenskapelig publisering og formidling

Bok/artikkel i bok/rapport

Grete Swensen: Using the past to build a town's image. In: A. Gospodini, C.A. Brebbia, E. Tiezzi (eds.) *The Sustainable City V. Urban Regeneration and Sustainability*. WIT Press: Ashurst, pp. 247-259. ISBN: 978-1-84564-128-3. 2008

Papers

Kari C. Larsen & Sveinung K. Berg: Industrial heritage in the post-industrial city. Innlegg m. paper til TICCIH-konferans i Freiberg, Tyskland, 30.8. – 04.09. 2009.

Ragnhild Skogheim: Cultural Heritage and Urban Transformation. Innlegg med paper på konferansen *The Vital City*, arrangert av European Urban Research Association (EURA), Glasgow 12-14. September 2006.

Grete Swensen: Cultural heritage in urban planning. Innlegg m. paper ved Nordic Planning Symposium, University of Tromsø, 13.-14.august 2009

Artikler

Elin Børrud: Til minne om Schewigaardsgate 32 – Ateliekklynger i den creative byen. *Arkitektur N*, 5/2009, s. 24-33

Elin Børrud: Bymorfologi som kunnskapsgrunnlag for planlegging og planforskning. I: *Kart og plan*, nr.1/2009, s.19 – 26.

Kari C. Larsen & Sveinung K. Berg. Byutvikling med spor av industri. I: *PLAN*. Nr. 5/2009

Foredrag

Elin Børrud: Kulturarv – et operativt begrep i stedsutvikling? Innlegg på avslutningsseminaret Kulturarv i byutvikling: Retorikk – realiteter – rustne illusjoner. NIKU, Oslo 14. desember 2009

Elin Børrud: Villet vekst, vitalisert vern. Storbynettverkets konferanse, arr. Riksantikvaren og PBE, Oslo. 2. september 2009.

Elin Børrud: Byens fysiske transformasjon. Byform, gentrifisering og immigrasjon (..) Innlegg på KAFF-seminar Lillehammer oktober 2007

Kari Larsen: Hva skjer med industriarven? Innlegg på avslutningsseminaret Kulturarv i byutvikling: Retorikk – realiteter – rustne illusjoner. NIKU, Oslo 14. desember 2009

Ragnhild Skogheim: Kulturarv er lik næring. Instrumentalisering av kulturarven. Innlegg på avslutningsseminaret Kulturarv i byutvikling: Retorikk – realiteter – rustne illusjoner. NIKU, Oslo 14. desember 2009

Ragnhild Skogheim: Kulturplanlegging. Undervisning for masterstudenter Roskilde Universitetscenter, 7. august 2006.

Ragnhild Skogheim: "Kulturarv og stedsidentitet. Kulturarv som middel for andre formål".

Presentasjon på Demosreg. Seminar 18 sept 2007

Ragnhild Skogheim: Fra industristeder til kultursteder. Innlegg på seminaret ”Kulturbasert stedsutvikling”, 3. mars 2009. Arr. Østfold fylkeskommune, Forum for kultur og næringsliv og Oslo Region Creative Week.

Johanne Sognnæs: Kulturarv som ressurs: Innovasjon eller imitasjon? Innlegg på avslutningsseminaret Kulturarv i byutvikling: Retorikk – realiteter – rustne illusjoner. NIKU, Oslo 14. desember 2009

Johanne Sognnæs: "Kulturarv og stedsidentitet". Innlegg på seminar på Finnsnes 24.09.07; et samarbeid mellom Husbanken og Finnsnes kommune.

Grete Swensen: Kulturarv: Verdifull og forhatt? Innlegg på avslutningsseminaret Kulturarv i byutvikling: Retorikk – realiteter – rustne illusjoner. NIKU, Oslo 14. desember 2009

Grete Swensen: Kulturarv og stedsidentitet. Presentasjon på Demosreg. Seminar 18 sept 2007

Grete Swensen: Kulturarv i moderne byutvikling. Balansegangen mellom bruk og vern av eldre bygningsmiljøer. Innlegg på KAFF-seminar Lillehammer oktober 2007

Grete Swensen: Kan kommunal planlegging sikre kulturarven? Seminaret: Planlegging som styringsmiddel – tekster eller handling? . Innlegg på Demos.reg- seminar, arr. NIBR. 19. februar 2009

Grete Swensen: Verdiskaping og moderne byutvikling – kulturarv som alibi? Innlegg på seminaret: Museum+Forskning0Opplevelse. Arr. Forskerforbundet. Kjerringøy/Bodø, 17.-19.mars 2009

Grete Swensen: Moderne byutvikling med kulturarv som premiss. Foredrag på fagkonferansen ”Byutvikling på gjengrodde stier. Gjenreisningsbyen Kristiansund. 22.-23. oktober 2009. Arr. Kristiansund kommune, Nordmøre museum og Norsk Kulturminnefond.

Guri-Mette Vestby: Kulturarv som ledd i omdømmebygging. Innlegg på avslutningsseminaret Kulturarv i byutvikling: Retorikk – realiteter – rustne illusjoner. NIKU, Oslo 14. desember 2009

Guri-Mette Vestby: Historisk dimensjon i samfunnsplanleggingen. Foredrag Norsk lokalhistorisk forening, Oslo høst 2006

Guri-Mette Vestby: Hva skaper attraktive byer? Foredrag på åpent folkemøte i Larvik. Mars 2006

Guri-Mette Vestby: Byens attraktivitet. Den historiske dimensjonens betydning for byens ”image og identitetsprosjekt”. Innlegg på KAFF-seminar Lillehammer oktober 2007

Guri-Mette Vestby: Stedsidentitet og omdømmebygging. Kulturarv som ressurs. Konferansen: Regional konferanse om stedsutvikling: ”Stedet som omdømmebygger – slik får vi det til”. Stiklestad, 8.-9.september 2009. Arr: Nord-Trøndelag fylkeskommune, Sør-Trøndelag fylkeskommune, i samarbeid med Husbanken, Norsk Form og Verdal kommune.

Oppslag i massemedia

Ragnhild Skogheim: Gjest i radioprogrammet "Sånn er livet", 11. november 2006 (Temaet var Arkitektur og identitet)

Ragnhild Skogheim: Innflyttere er så mangt. Intervjuet i Aftenposten 13. august 2007 (s.5)

NIKU publikasjonsliste/Publications

pr. 9. desember 2009

Fra 2003 avslutter NIKU tidligere serier og etablerer to nye, NIKU Rapport og NIKU Tema. F.o.m. 2001 er samtlige utgivelser tilgjengelig på www.niku.no som pdf-filer.

Kontaktadresse/Publications can be bought from:

NIKU, Postboks 736 Sentrum, N-0105 Oslo

Tlf./Tel.: (+47) 23 35 50 00. Faks/Fax: (+47) 23 35 50 01

E-mail: kirsti.e.sundet@niku.no

Nye serier f.o.m. 2003

NIKU Rapport

- 1 Bergstadens Ziir; Røros kirke. Tilstand og tiltak. *Brønne, J.* 2003. 97 s.
- 2 «Intet forandrer seg så ofte som fortiden». Om krusifiksene i Ringebu stavkirke. *Stein, M., Bronken, I. A., Nyhlén, T., Strandskogen, K. og E. S. Tveit.* 2003. 114 s.
- 3 Den bemalte og forgylte kalvariegruppen fra 1100-tallet i Urnes stavkirke. Konservering 2001-2003. *Frøysaker, T.* 2003. 89 s.
- 4 Samiske Kirkegårder. Registrering av automatisk freda samiske kirkegårder i Nord Troms og Finnmark. *Svestad A. og S. Barindhaug.* 2003. 15 s. **Utsolgt, kun som pdf-fil**
- 5 Alterskapet i Grip stavkirke. Et 1700-talls alterskap fra middelalderen. Konservering 2001-2003. *Olstad, T.M.* 2003. 59 s.
- 6 Hamar Cathedral ruin. Archaeological investigations 1996-1998. *Reed, Stan.* 2005. 244 s. **Utsolgt, kun som pdf-fil**
- 7 Samiske urgraver. Statusrapport med forslag til miljøovervåkingsprogram. *Myrvoll, E. R.* 2005. 37 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 8 Lysekroner frå Nøstetangen glasverk. Dokumentasjon, vurdering av originalitet, sikring og konservering. *Bjørke, A.* 2006. 55 s.
- 9 Evaluering av digitale dokumentasjonssystemer for arkeologiske utgravninger. *Molaug, P.B., Petersén, A., Risan, T.,* 2006. 19 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 10 Kulturminneforvaltningens og planarbeidets historie på Røros. "Kulturarv og verdiskaping. Økonomiske virkninger av kulturarven på Røros". Arbeidspakke 1. *Andersen, S. og Brønne, J.* 2006. 89 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 11 Ikonene i St. Georgs kapell, Neiden, Sør-Varanger kommune. Kontekst, motiver, teknikk og restaurering. *Norsted, T.,* 2006. 71 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 12 Landskap og historie-GIS. Historisk landskapsanalyse i Vestre Slidre, Oppland. *Guttormsen, T. S.,* 2007. 43 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 13 Konservering av Peter Reimers' altermalerier i Valle kirke, Lindesnes kommune i Vest-Agder. *Ford, T. O. og Frøysaker T.* 2007. 30 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
14. Samiske kirkegårder. Registrering av automatisk freda samiske kirkegårder i Finnmark, Troms og Nordland. *E. R. Myrvoll.* 2007. 36 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 15 Kulturarv som kapital. En analyse av kulturarvskapitalens diversitet på Røros som et grunnlag for tenkning om verdiskaping. Delprosjekt 5 i forskerprosjektet "Verdiskaping Røros". *T. S. Guttormsen, & K. Fageraas.* 2007. 105 s + vedl. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 16 Konservering av kirkeskip. Bønsnes kirke, Hole kommune i Buskerud. *Smith, H.* 2007. 22 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 17 Kulturhistoriske registreringer. Porsangermoen – Halkavarri skytefelt. *Barindhaug, S., Risan, T. & Thuestad, A.E.* 2007. 127 s. (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)

- 18** Flybåren laserskanning og registrering av kulturminner i skog. Fase 2. *Risbøl, O., Gjertsen, A. K. og K. Skare. 2007. 33 s.* (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 19** Kulturminneverdier i by mellom bevaring og byutvikling. Et kunnskapsgrunnlag. *Omland, A., Berg, S. K., Mehren, A. og Eldal, J. C. 2007. 59 s.* (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 20** Lokala røster og lokala värden. En studie av Ålgårds kyrkas betydelse för icke-kyrkogångare. *Grahn, W. 2007. 30 s.* (Finnes kun som PDF-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 21** Alterskapet fra senmiddelalderen i Hadsel kirke – et alterskap attribuert til Lekagruppen. Undersøkelser og behandling av alterskapet. Oppmåling av fire skap i Lekagruppen. *Olstad, T. 2008. 83 s.*
- 22** Flybåren laserskanning og registrering av kulturminner i skog. Fase 3. *Risbøl, O., Gjertsen, A.K., og Skare, K. 2008. 43 s.* (Finnes kun som pdf-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 23** Maleriene i Fingalshula, Gravvik i Nærøy. *Norsted, T. 2008. 101 s.* (Finnes kun som Pdf-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 24** Samiske helligsteder. Tradisjon – registrering – forvaltning. *Myrvoll, E. R. 2008. 50 s.* (Finnes kun som pdf-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 25** Krusifikset og madonnaskapet i Hedalen stavkirke. Undersøkelse 2006-2008. *Stein, M. og Andersen, E. 2008. 82 s.*
- 26** Før og etter. Overvåking av tilrettelagte kulturminner. *Myrvoll, E. R. og Thuestad, A. E. 2009. 128 s.* (Finnes kun som pdf-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 27** Interseksjonella konstruksjoner og kulturminnesforvaltning. *Grahn, W. 2009. 60 s.* (Finnes kun som pdf-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 28** Kulturmiljøvurdering i Hammerdalen – Larvik. *Berg, S. K., Hvinden-Haug, L. J. og Larsen, K. C. 2009. 66 s + vedl.* (Finnes kun som pdf-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 29** Kulturmiljøbegrepet som teoretisk/analytisk begrep og som praktisk begrep for forvaltningen? *Molaug, P. B., Sollund, M.-L. B., Sæterdal, A. 2009. 41 s.* (Finnes kun som pdf-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 30** Visuell innvirkning på kulturminner og kulturmiljøer. En studie med utgangspunkt i vindparkutbygging på Lista. *Larsen, K. og Jerpåsen, G. 2009. 29 s.* (Finnes kun som pdf-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 31** Evaluering av "Spesielle miljøtiltak i jordbruket" (SMIL). Freda og verneverdige bygninger og andre kulturminner og -miljøer. *Sætren, A. 2009. 72 s.* (Finnes kun som pdf-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 32** Om retningslinjer for håndtering og forvaltning av skjelett- og gravfunn fra nyere tid. Rapport til Riksantikvaren. *Sellevold, B. 2009. 49 s.* (Finnes kun som pdf-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 33** I pilegrimenes fotefar. Pilegrimsleden som verdiskapingsprosjekt. *Berg, S. K., Nesbakken, A. 2009. 66 s.* (Finnes kun som pdf-fil på nettet. Utskrift kan bestilles hos NIKU.)
- 34** Godt fungerende bevaringsområder. *Nyseth, T.; Sognnæs, J. 2009 – NIKU Rapport 34. 124 s.*

NIKU Tema

- 1** Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Eidskog kommune, Hedmark 2002. *Sollund, M.-L. B. 2003. 20 s.*
- 2** Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Saltdal kommune, Nordland 2002. *Barindhaug, S. og Holm-Olsen, I. M. 2003. 22 s.*
- 3** Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sandnes kommune, Rogaland 2002. *Haavaldsen, P. 2003. 16 s.*
- 4** Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skjåk kommune, Oppland 2002. *Binns, K. S. 2003. 22 s.*
- 5** NIKU strategiske instituttprogram 2001-2006. Verneideologi. NIKU-seminar 4. februar og 25. april 2002. *Seip, E. (red.) 2003. 77 s.*

- 6 Bevaring av samlingane ved fem statlege museer. Undersøkingar utført for Riksrevisjonen. *Bjørke, A. 2003. 95 s.*
- 7 På vandring i fortiden. Mennesker og landskap i Gråfjell gjennom 10 000 år. *Amundsen, H. R., Risbøl, O. & K. Skare (red). 2003. 112 s. **Utsolgt, kun pdf-fil***
- 8 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Bømlo kommune, Hordaland, 2003. *Binns, K.S. 2004. 20 s.*
- 9 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Horten kommune, Vestfold, 2003. *Sollund, M.-L. B. 2004. 17 s.*
- 10 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Lillesand kommune, Aust-Agder, 2003. *Sollund, M.-L. B. 2004. 20 s.*
- 11 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sortland kommune, Nordland, 2003. *Holm-Olsen, I. M. 2004. 17 s.*
- 12 Landskap under press – Urbanisering og kulturminnevern. En studie med eksempler fra Nannestad og Stavanger. *Swensen, G, Jerpåsen, G, Skogheim, R., Saglie, I-L, Guttormsen, T. S. 2004. 95 s.*
- 13 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sarpsborg kommune, Østfold, 2004. *Sollund, M.-L. B. 2005. 29 s.*
- 14 Fra vernesone til risikosone. Studier i middelalderbyene Bergen og Tønsbergs randsoner. *Nordeide, S. Walaker (red.). 2005. 76 s.*
- 15 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skien kommune, Telemark 2005. *Sollund, M.-L. B. 2006. 24 s.*
- 16 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Grong kommune, Nord-Trøndelag 2005. *Sollund, M.-L. B. 2006. 26 s*
- 17 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Tromsø kommune, Troms 2005. *Holm-Olsen, I. M. 2006. 22 s.*
- 18 Kultur – minner og miljøer. Strategiske instituttprogrammer 2001-2005. *Red. Egenberg I. M., Skar B. og Swensen, G. 2006. 354 s.*
- 19 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Fræna kommune, Møre og Romsdal, 2006. *Sollund, M.-L. B. 2007. 19 s.*
- 20 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Nord-Aurdal kommune, Oppland, 2006. *Sollund, M.-L. B. 2007. 21 s.*
- 21 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Eidskog kommune, Hedmark 2007. *Sollund, M.-L. B. 2008. 20 s.*
- 22 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sandnes kommune, Rogaland 2007. *Sollund, M.-L. B. 2008. 20 s.*
- 23 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Saltdal kommune, Nordland 2007. *Thuestad, A. E. 2008. 20 s.*
- 24 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Skjåk kommune, Oppland, 2006. *Thuestad, A. E. 2008. 21 s.*
- 25 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Guovdageainnu suohkan / Kautokeino kommune, Finnmark 2006. *Holm-Olsen, I. M. og Thuestad, A. E. 2008. 19 s.*
- 26 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Lillesand kommune, Aust-Agder 2008. *Sollund, M.-L. B. 2009. 21 s.*
- 27 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Bømlo kommune, Hordaland 2008. *Sollund, M.-L. B. 2009. 21 s.*
- 28 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Horten kommune, Vestfold 2008. *Sollund, M.-L. B. 2009. 17 s.*

29 Fortidens minner i dagens landskap. Status for automatisk fredete kulturminner i Sortland kommune, Nordland 2008. *Thuestad, A.E.* 2009. 20 s.

Annet

Kulturminner – en ressurs i tiden (Jubileumsbok – NIKU 10 år). *Red. C.Paludan-Müller & G. Gundhus, G. 2005. 184 s.*